

Adam Mackiewicz

Olsztyn, st. XXIV, gm. loco, woj.
olsztyńskie, AZP 24-61/24

Informator Archeologiczny : badania 31, 250-252

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Duża wilgotność środowiska i warstwa torfu, pokrywająca relikty łodzi spowodowały, że elementy drewniane przetrwały do czasów współczesnych w dobrym stanie. Większość zniszczeń wydobytego materiału zabytkowego pochodzi z okresu jego zdeponowania na złożu pierwotnym. Chaotyczny układ elementów konstrukcyjnych łodzi sugeruje, że stanowisko powinno być rozpatrywane jako miejsce reperacji łodzi (ewentualnie wrakowisko lub fragment większej przystani), a nie tylko jako pojedynczy wrak.

Próba rekonstrukcji łodzi z Mielna, wykonana wspólnie z kolegami z Centrum Archeologii Morskiej w Roskilde (placówka naukowa Duńskiego Muzeum Narodowego), potwierdza to przypuszczenie. Wśród pozyskanych elementów tylko nieliczne mogły zostać wykorzystane podczas próby rekonstrukcji: stewa, stępka (połamana na trzy części) i trzy wręgi z zachowanymi częściami przystępkowymi (Kubacka, Przybytek 2001). Jedyne wręgi zachowane w całości nie pasowały do zrekonstruowanych linii łodzi.

Ze względu na zbyt ubogą bazę źródłową do wykonania pełnej rekonstrukcji, ograniczono się do określenia kształtu zestawu trzonowego (na osi dziobnica – stępka – tylnica) oraz hipotetycznego zrekonstruowania wysokości burt i szerokości na śródokręciu. Z dużą ostrożnością można pokusić się o podanie przybliżonych parametrów statku z Mielna. Jego długość całkowita wynosiła 11,5 m, wysokość burt na śródokręciu (wliczając w to stępkę) wynosiła 1,1 m, natomiast szerokość śródokręcia 3,05 m.

Do datowania obiektu pobrano pięć próbek z pasów poszycia. Analiza dendrochronologiczna wykazała, że wszystkie one pochodzą z późnych lat 40-tych XIV wieku (pięć dębów zostało ściętych po latach: 1344, 1335, 1342, 1343).

Podsumowując informacje zebrane w trakcie badań ratunkowych w Mielnie, można stwierdzić z całą pewnością, iż mamy tu do czynienia nie tylko z pojedynczym, hipotetycznie zrekonstruowanym wrakiem, ale kompleksem elementów konstrukcyjnych, pochodzących z kilku jednostek pływających. Zinterpretowanie charakteru badanego obiektu (punkt naprawczy – stocznia? wrakowisko? przystań?) będzie możliwe po przeprowadzeniu na nim badań szerokopłaszczyznowych.

Materiały z badań wraz z dokumentacją terenową przechowywane są w Dziale Morskim Muzeum Narodowego w Szczecinie. Zabytki pozyskane w sezonie 1997 zinwentaryzowano w Inwentarzu Polowym pod nr 1/97 – 65/97.

Badania zostaną opublikowane w „Materiałach Zachodniopomorskich”.

Myślibórz, st. 4, Stare Miasto, ul. Pomorska 3, gm. loco, woj. gorzowskie - patrz: nowożytność

Olesno-Walce, st. 4, gm. loco, woj. częstochowskie - patrz: wczesne średniowiecze

OLSZTYN, st. XXIV, gm. loco, woj. olsztyńskie, AZP 24-61/24

- fortyfikacje miasta późnośredniowiecznego (XIV-XV w.)
- nawarstwienia (XVI-XIX w.)

Badania wykopaliskowe przy wschodnim ciągu murów miejskich, przeprowadzone w dniach od 3 czerwca do 3 lipca przez mgr. Adama Mackiewicza (ARCHEO-ADAM). Finansowała Gmina Olsztyn. Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię około 200 m².

Badania przy wschodnim ciągu murów miejskich wzdłuż ulicy Pieniężnego (odcinki przy katedrze) przeprowadzono w zakresie niezbędnym do wykonania opracowań przedprojektowych oraz projektu technicznego konserwacji i zabezpieczenia fragmentów murów obronnych. Wykonano 10 wykopów oznaczonych numerami od 21 do 30 w obrębie st. 24. Badania pozwoliły na pełne rozpoznanie stanu zachowania miejskich murów obronnych między ulicami Lelewela i Staszica, sposobu ich posadowienia, chronologii poszczególnych linii, pierwotnego pełnego systemu fortyfikacji na omawianym odcinku oraz poziomu zalegania gruntów rodzimych. Między innymi odsłonięto i zadokumentowano relikty baszty prostokątnej przy ul. Lelewela (wykop 21), ustalając przy tym, że spąg fundamentu baszty posadowiono na naturalnym wzgórzu około 2 m wyżej niż spąg fundamentu muru

wysokiego w tym miejscu. Uchwycono poziom posadowienia katedry (wykop 27), poziom i sposób posadowienia muru wysokiego zarówno od strony zewnętrznej (wykopy 22 a, 24, 26), jak i wewnętrznej (wykop 25), głębokość zalegania i stan techniczny tzw. muru niskiego (wykopy 24a i 26) oraz muru przeciwskarpy (wykop 29). Ponadto uchwycono pierwotny poziom użytkowy międzymurza przy katedrze. Wykonano również wykop na terenie fosy w celu uchwycenia nawarstwień stratygraficznych w tym miejscu, jak również poziomu zalegania calca, a co za tym idzie pierwotnego dna oraz głębokości fosy (wykop 28). Stwierdzono, iż pierwotne dno fosy w tym miejscu zalega na głębokości około 5,5 m od obecnej powierzchni terenu, a głębokość wody w trakcie jej użytkowania nie przekraczała 1,2 m. Ustalono głębokość posadowienia i sposób budowy muru wysokiego od niewielkiej baszty przy budynku kurii do ul. Lelewela. Wysokość bezwzględna spągu fundamentu wynosi tu od 111, 14 (przy budynku kurii) do 108,87 m. n.p.m. (w wykopie 22a naprzeciwko domu zakonnego). Tak więc na stosunkowo krótkim odcinku 54 m różnica poziomu posadowienia fundamentu muru wysokiego wynosi 2,27 m. Mur wysoki został zatem wzniesiony zgodnie z przebiegiem pierwotnej powierzchni terenu. Ponadto w partii fundamentowej nie tworzy on typowego fundamentu, a jedynie oblicowanie naturalnego wzgórza. Ponieważ technicznie mur taki nie mógł funkcjonować samodzielnie, jasnym się staje, iż od początku planowano usypanie tu skarpy ziemnej, która musiała być zabezpieczona przed osypywaniem się do fosy. Z faktu tego wynika, że tzw. mur niski był planowany i jego budowa realizowana w momencie wznoszenia muru wysokiego. Mamy tu więc pośrednie potwierdzenie faktu wznoszenie muru niskiego w tym samym czasie, co muru wysokiego. Nie jest zatem prawdą, iż wzniesienie muru niskiego było związane z wynalezieniem broni palnej, lecz wynikało z wcześniejszych założeń, będących skutkiem sposobu posadowienia i konstrukcji muru wysokiego - mur niski miał być jego zabezpieczeniem przed osunięciem się do fosy na skutek bardzo prymitywnego posadowienia. Mur niski ma bardzo solidny fundament, w przeciwieństwie do muru wysokiego, co dodatkowo potwierdza teorię wzniesienia obu w tym samym czasie. Ponadto mur wysoki został obsypany skarpią, którą prawdopodobnie zabezpieczał, przed zasypaniem ciągu komunikacyjnego międzymurza, rodzaj konstrukcji („szalunku”) drewnianej w postaci umocnienia jej dranicami wspartymi o pionowo wbite pale. Po raz pierwszy odsłonięto także fragment fundamentu tzw. muru przeciwskarpy do poziomu jego posadowienia, co pozwoliło na ustalenie jego przebiegu w tym miejscu. Interesujący jest również fakt bardzo płytkiego zalegania reliktów muru przeciwskarpy poniżej obecnej powierzchni terenu (0,6-0,8 m), co daje możliwość stosunkowo niewielkim kosztem uczytelnienia go ponad powierzchnię. Generalnie można stwierdzić, iż na badanym odcinku istnieje możliwość pełnego uczytelnienia całości fortyfikacji miejskich (mur wysoki, mur niski, mur przeciwskarpy), a co za tym idzie, oddania w terenie pierwotnej szerokości fosy. Zaznaczyć jednak trzeba, iż przed ewentualnymi pracami rekonstrukcyjnymi układu fortyfikacyjnego, należy wykonać niezbędne prace remontowe i zabezpieczające przede wszystkim przy murze wysokim, którego fundamenty w wyniku licznych prac niwelacyjnych zostały niemal całkowicie odsłonięte do poziomu ich posadowienia. Ponadto nie posiadają one solidnej ławy fundamentowej, a jedynie niewielkie oblicowanie pierwotnego wzgórza na szerokości około 0,7 m, które na domiar złego odspaja się od niego. Przeprowadzone badania wykazały także ponad wszelką wątpliwość, iż pokutujący w dotychczasowej literaturze przedmiotu pogląd, że łąki odciążające na zapleczu budynku obecnego przedszkola wykonano ze względu na istniejące tu zasypisko po zlikwidowanej fosie, jest całkowicie nieprawdziwy. Istnienie bowiem w tym rejonie fosy nie było możliwe ze względu na fakt, iż w takim przypadku musiałaby ona przepływać od strony wewnętrznej murów (wewnątrz miasta). Tak więc należy zweryfikować dotychczasowe poglądy powtarzające od ponad sześćdziesięciu lat teorię wysnutą przez C. Wunscha (ówczesnego konserwatora zabytków), jakoby sklepienia w linii murów wykonano na skutek istnienia w tym miejscu luźnych gruntów zasypowych, będących wynikiem zasypania fosy. Jedną z przyczyn umieszczenia łąków odciążających w tym miejscu może być fakt, iż od początku założono, że zostanie tu usypana wysoka skarpa, a ponieważ podłoże było spoiste, zastosowano ten typ rozwiązania architektonicznego w celach oszczędnościowych (zarówno materiału jak i czasu budowy muru). Uzyskano ponadto liczny materiał zabytkowy w postaci fragmentów naczyń ceramicznych i kafli, który w wielu przypadkach udało się zrekonstru-

ować i wykleić. Zabytki ceramiczne w swojej masie reprezentują szerokie spektrum chronologiczne począwszy od egzemplarzy późnośredniowiecznych, przez wczesnonowożytny i nowożytny, aż po późnonowożytny i współczesne.

Materiały przechowywane są w archiwum PSOZ w Olsztynie.

Badania nie będą kontynuowane.

OLSZTYN, st. XXIV, gm. loco, woj. olsztyńskie, AZP 24-61/24

- ratusz (XV-XX w.)
- nawarstwienia miasta późnośredniowiecznego i nowożytnego (XIV-XX w.)

Nadzory archeologiczne przy pracach remontowych i uzbrojeniowych w obrębie i wokół ratusza, przeprowadzone przez mgr. Adama Mackiewicza (ARCHEO-ADAM). Finansowane przez Bibliotekę Publiczną w Olsztynie za pośrednictwem WPUI Olsztyn. Drugi sezon badań.

Materiały przechowywane są w archiwum PSOZ w Olsztynie.

OLSZTYN, st. XXIV, Targ Rybny, dz. 244, gm. loco, woj. olsztyńskie, AZP 24-61/24

- miasto późnośredniowieczne

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone w okresie od maja do lipca przez dr. Jana Michalskiego (ARHED - Jan Michalski).

Prace prowadzono na działce nr 244 na Targu Rybnym, która obejmowała swym zasięgiem obszar dwóch kamienic, do drugiej wojny światowej oznaczonych numerem 3 i 4 przy ul. Staromiejskiej. Oba budynki wzniesione były frontem do ul. Staromiejskiej i sięgały około 10 m w głąb działek. Na tym obszarze odkryliśmy piwnice przykryte ceglany sklepieniem kolebkowym, do których prowadziły wejścia od zaplecza, po ceglanych schodach. Ściany wzniesione były z cegieł i kamieni, niekiedy bardzo dużych rozmiarów. Cegły użyte do budowy miały duże rozmiary i na jednej z powierzchni ślady obmazywania palcami. Była więc to cegła średniowieczna. Ławy fundamentowe wykonano z kamieni i były one stosunkowo nieduże. Na zapleczu tych budynków znajdowały się, zapewne, płytko fundamentowane, pomieszczenia gospodarcze. Ich resztki uchwycono tylko w kilku miejscach - pozostałe części zebrała koparka. Wszystkie wymienione relikty architektoniczne posadowione są na zasypanej fosie, która otaczała miasto po pierwszej lokacji w roku 1353. Fosa ta zaczynała się na północno-wschodnim skraju działki 244 i opadała w kierunku przeciwnym, przechodząc w działkę sąsiednią. W najgłębszym miejscu osiągała dno na poziomie około 6 m od powierzchni ziemi. Po zasypaniu fosy stawiano w tym miejscu rozmaite konstrukcje. Na zapleczu działki udało się zlokalizować kilka drewnianych słupów, które są pozostałościami po nich. Na tymże zapleczu zachowały się pełne sekwencje warstw kulturowych reprezentujących moment zasypywania fosy oraz późniejszego narastania w procesie osadniczym. Z warstw tych pozyskano wiele cennego materiału zabytkowego, głównie ceramiki, ale także kawałki skóry, przęśliki i przedmioty z żelaza, z których najbardziej okazały był topór. Licznie występowały też kości zwierzęce oraz przedmioty z tego surowca.

Wykonano dokumentację rysunkową, fotograficzną i opisową oraz inwentarze dokumentacji materiału zabytkowego. Całość będzie przedmiotem szerszego opracowania.

Badania nie będą kontynuowane.

OLSZTYN k. Częstochowy, zamek, woj. częstochowskie

- zamek późnośredniowieczny (XIII/XIV-XVI w.)

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone w lipcu 1997 roku miały charakter ratowniczy. Czwarty sezon badań. Przebadano powierzchnię 25 m².

Ruiny zamku w Olsztynie były rozpoznawane metodami archeologicznymi przez Włodzimierza Błaszczyka w latach 1959-60 i 1969. Badania Przyczyną ich podjęcia było odsłonięcie przez nieznaną sprawców górnych partii murowanego obiektu zlokalizowanego na zamku górnym, u stóp cylindrycznej wieży, po jej północno-wschodniej stronie.

Wykop badawczy, o wymiarach 5 x 5 m, objął teren bezpośrednio przylegający do wieży, a w jego centrum znalazły się widoczne częściowo na powierzchni resztki murów cysterny na wodę. Została